

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Юридичний факультет

Кафедра кримінального права та правосуддя

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО
(Особлива частина)**

**КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЇ З ТЕМИ 3:
«КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ»**

Конспект лекції підготувала:
Плутницька К. М., к.ю.н., доцент, доцент
кафедри кримінального права та
правоохоронної діяльності Запорізького
національного університету

ТЕМА 3

Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи

План:

1. Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи.
2. Умисне вбивство (ст. 115 КК).
3. Умисне тяжке тілесне ушкодження (ст. 121 КК).
4. Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження (ст. 122 КК)
5. Умисне легке тілесне ушкодження (ст. 125 КК).
6. Зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 130 КК України).
7. Неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 131 КК України).
8. Розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 132 КК України).
9. Зараження венеричною хворобою (ст. 133 КК України).
10. Незаконне проведення абортів або стерилізації (ст. 134 КК України).
11. Залишення в небезпеці (ст. 135 КК України).
12. Ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані (ст. 136 КК України).
13. Порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини (ст. 143 КК України).
14. Насильницьке донорство (ст. 144 КК України).

1. Загальна характеристика кр. пр. проти життя та здоров'я особи.

Кр. пр. проти життя та здоров'я особи - це суспільно небезпечні та протиправні діяння, що, посягаючи на життя й здоров'я особи, передбачені розділом II КК України як кримінально-карані.

З урахуванням надзвичайної важливості об'єкта посягання кр. пр. проти життя та здоров'я особи становлять особливу небезпеку для суспільства та окремих громадян. Кваліфікація цих кр. пр. має значну кількість проблемних та спірних нюансів.

Для розв'язання проблемних питань кваліфікації таких кр. пр. необхідно користуватись такими нормативно-правовими актами:

Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 7 лютого 2003 р. № 2;

Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, затверджені Наказом МОЗ № 6 від 17 січня 1995 р. N 6.

В залежності від безпосереднього об'єкту, кр. пр. проти життя та здоров'я можна поділити за такими видами (групами):

I – кр. пр. проти життя (вбивство, доведення до самогубства, погроза вчинити вбивство – ст. 115–120 КК);

II – кр. пр. проти здоров'я (тілесні ушкодження, зараження венеричною хворобою, СНІДом – ст. 121–128 КК);

III – кр. пр., що ставлять у небезпеку життя та здоров'я особи та інші медичні кримінальні правопорушення (незаконне проведення абортів, залишення у небезпеці, ухилення від сплати аліментів та утримування дітей, розголошення тайни усиновлення – ст. 129–144 КК);

Родовим об'єктом кр. пр. у нормах Розділу II – є безпека для життя та здоров'я особи, а у випадках вбивства та спричинення шкоди здоров'ю – життя та здоров'я особи.

Видові та безпосередні об'єкти (основні) – життя, здоров'я, безпека особи.

Додатковими безпосередніми об'єктами можуть бути: громадський або службовий обов'язок, встановлений порядок надання медичних послуг та ін.

В деяких складах є предмет кр. пр., хоча це є виключенням для даної групи кр. пр.

2. Умисне вбивство (ст. 115 КК)

Умисне вбивство - умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині.

Безпосереднім об'єктом вбивства є життя іншої людини.

Потерпілий – фізична особа (людина).

Початковим моментом життя є початок фізіологічних пологів, в тому числі передчасних чи штучних.

Кінцевим моментом життя людини є її біологічна смерть — момент коли розпочався безповоротний процес розпаду клітин головного мозку людини, тобто її центральної нервової системи.

Зупинка роботи серця і дихання є настанням т.з. клінічної смерті, за якої збереження життєздатності людського організму і порятунок від смерті є можливими. Тому є можливим вчинення вбивства (біологічної смерті) людини, яка знаходиться в стані клінічної смерті.

Об'єктивна сторона вбивства характеризується наявністю трьох обов'язкових ознак:

- ✓ діяння - посягання на життя іншої особи, спрямоване на порушення функцій чи анатомічної цілісності життєво важливих органів;
- ✓ наслідок у вигляді біологічної смерті потерпілого;
- ✓ причинного зв'язку між діянням та наслідком.

Посягання на життя може бути вчинено як шляхом дії, так і шляхом бездіяльності.

Дія як посягання на життя іншої людини може відбуватись у вигляді безпосереднього фізичного впливу на організм людини (нанесення ударів, удавлення шиї тощо), психічного впливу, навіювання (провокація сильного афекту у хворої на серце людини тощо), створення смертельно небезпечної ситуації або використання деяких факторів зовнішнього середовища та речей (дія високої чи низької температури, радіоактивних матеріалів тощо).

Вбивство шляхом бездіяльності трапляється тоді, коли винний не виконав дій, які б відвернули настання смерті потерпілого, хоча в даній конкретній ситуації він міг і повинен був такі дії виконати (відмова від годування дитини з боку батьків, ухилення від лікування хворого медичним працівником тощо).

Однією з необхідних умов визнання особи винною у скоєнні вбивства є **встановлення причинного зв'язку** між її діянням і наслідком — настанням смерті потерпілого. При цьому за наявності такого зв'язку **не має значення, який проміжок часу** минув між посяганням на життя і настанням смерті потерпілого.

У зв'язку діяння – наслідок визначальним є не час, а категорія неминучості. Ст. 115 КК передбачає відповідальність за умисне вбивство, коли особа усвідомлює, що здійснює посягання на життя іншої людини, передбачає, що його наслідком має або може бути смерть людини, і бажає (прямий умисел) чи свідомо припускає (непрямий умисел) настання її смерті.

Відповідальність за умисне вбивство з невизначеним умислом, тобто коли винний передбачає можливість спричинення будь-якої шкоди потерпілому, в тому числі і смерті, і бажає чи свідомо допускає такий наслідок, настає на загальних підставах, бо наявність прямого чи непрямого умислу на кваліфікацію не впливає, але для визначення ступеня вини слід максимально ретельно вивчити суб'єктивні моменти заподіяного. Спричинення посяганням з невизначеним або непрямим умислом кваліфікується за наслідками, що фактично наступили.

Суб'єктивна сторона - вина у формі умислу (прямого чи непрямого), мотив і мета підлягають з'ясуванню, оскільки в ряді випадків вони є кваліфікуючими ознаками.

Суб'єктивне ставлення винного до наслідків свого діяння є важливим для відмежування умисного вбивства від тяжкого тілесного ушкодження, через яке настала смерть потерпілого. При умисному вбивстві настання смерті охоплюється умислом винного, у випадку умисного спричинення тяжких тілесних ушкоджень, в результаті якого сталася смерть потерпілого, ставлення до настання смерті потерпілого проявляється в необережності і містить склад кр. пр., передбаченого ч. 3 ст. 121 КК.

Під час вчинення умисних вбивств може статися коли особа правопорушника, маючи намір убити певну людину, вбиває іншу. Така помилка на кваліфікацію не впливає – винний притягується до відповідальності за ст. 115 КК.

Коли склад умисного вбивства передбачає точно визначені ознаки, що характеризують потерпілого як обов'язкові, а зловмисник помилково позбавляє життя іншу людину, у якої відсутні ці ознаки, кр. пр. слід кваліфікувати за сукупністю: як замах на вбивство тієї людини, на яку винна особа спрямувала кримінально протипоавний умисел на позбавлення життя наприклад, ч. 2 ст. 15, ст. 348 (Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця) КК, і як умисне вбивство фактично позбавленої життя людини, тобто за відповідною частиною ст. 115 КК.

Суб'єкт - фізична осудна особа, яка досягла віку 14 років.

Кр. пр. закінчене з моменту настання біологічної смерті потерпілого.

За **ч. 1 ст. 115 КК** кваліфікуються вбивства, вчинені в обопільній сварці чи бійці або з помсти, ревнощів, інших мотивів, викликаних особистими стосунками винного з потерпілим (також судова практика відносить сюди умисне вбивство зі співчуття чи на прохання потерпілого).

Умисне вбивство за обтяжуючих обставин (кваліфіковане вбивство) - ч. 2 ст. 115 КК України має місце в тих випадках, коли встановлено хоча б одну з ознак, передбачених у п.п. 1 - 14 ч. 2 ст. 115 КК України. Якщо в діях винної особи таких ознак вбачається декілька, то всі вони мають отримувати самостійну правову оцінку за відповідним пунктом ч. 2 ст. 115 КК України.

Якщо вбивство вчинено у співучасті, обов'язково слід з'ясувати характер участі кожного із співучасників і ступінь їхньої вини.

Якщо кожен з учасників бійки діяв окремо, не маючи спільного умислу на позбавлення життя потерпілого, то просте вбивство ставитиметься в вину тільки тієї особі, яка безпосередньо лишила життя потерпілого. У тих випадках, коли особи діють у групі, але намір позбавити життя потерпілого виникає після початку бійки, має місце просте умисне вбивство, вчинене групою осіб. Якщо дії суб'єктів погоджені хоча б у загальних рисах до початку бійки (час погодження не має значення), тобто вони діють за попередньою змовою на вбивство, скоєне слід кваліфікувати за п. 12 ч. 2 ст. 115 КК як умисне вбивство, вчинене за попередньою змовою групою осіб без додаткового посилення на ст.27 КК.

Якщо ж ролі між співучасниками розподіляються, то дії організаторів, підбурювачів і пособників кваліфікуються за відповідною частиною ст. 27 КК та відповідною частиною ст. 115 КК.

Коли вчинене умисне вбивство одночасно містить обтяжуючі і пом'якшуючі обставини, наприклад умисне вбивство двох осіб при перевищенні меж необхідної оборони, дії винного слід кваліфікувати з урахуванням пом'якшуючої обставини за ст. 118 КК.

Якщо юридичний склад передбаченого кримінальним законом кр. пр. прямо не передбачає умисного позбавлення життя потерпілого, тобто воно знаходиться за межами диспозиції аналізованої статті, потрібна кваліфікація за сукупністю відповідної статті і ст. 115 КК.

Наприклад, захоплення заручників, поєднане з умисним вбивством одного з них, кваліфікується за п. 3 ч. 2 ст. 115 і ч. 2 ст. 147 КК, бо диспозиція ст. 147 КК не містить ознаки посягання на життя, а лише погрозу знищення людей або настання тяжких наслідків. В той же час діяння викладені ст. 112, 113, 348, 379, 400, 443, ст. 404, ч. 2 ст. 438 КК, прямо передбачають вчинення умисного вбивства і додаткової кваліфікації за ст. 115 КК не потребують.

Кваліфікуючі ознаки - (ч. 2) умисне вбивство:

- 1) двох або більше осіб;
- 2) малолітньої дитини або жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності;
- 3) заручника або викраденої людини;
- 4) вчинене з особливою жорстокістю;
- 5) вчинене способом, небезпечним для життя багатьох осіб;
- 6) з корисливих мотивів;
- 7) з хуліганських мотивів;
- 8) особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку;
- 9) з метою приховати інше кримінальне правопорушення або полегшити його вчинення;
- 10) поєднане із зґвалтуванням або сексуальним насильством;
- 11) вчинене на замовлення;
- 12) вчинене за попередньою змовою групою осіб;
- 13) вчинене особою, яка раніше вчинила умисне вбивство, за винятком вбивства, передбаченого [статтями 116-118 КК](#);
- 14) з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості

Вбивство двох або більше осіб (п. 1 ч. 2 ст. 115 КК) повинно охоплюватись єдиним умислом винного. Для такої кваліфікації не має значення, яким мотивом керувався винний і чи був він однаковим при позбавленні життя кожного з потерпілих. Якщо ці мотиви передбачені як кваліфікуючі ознаки, дії винного додатково кваліфікуються і за відповідними пунктами ч. 2 ст. 115 КК. Наявність розриву в часі при

реалізації єдиного умислу на вбивство двох або більше осіб значення для кваліфікації кр. пр. за п. 1 ч. 2 ст. 115 КК не має.

Якщо вбивства двох осіб було вчинене практично в одному місці і через незначний проміжок часу, але вони не охоплювались єдиним умислом, за відсутності обтяжуючих обставин, окрім повторності, відповідальність повинна наставати не за п. 1, а за сукупністю: ч. 1 або ч. 2 ст. 115 та п. 13 ч. 2 ст. 115 КК.

Вбивство однієї людини і закінчений замах на життя іншої, які охоплювалися єдиним умислом позбавити життя двох осіб, не може розглядатися як закінче кр. пр., передбачений п. 1 ч. 2 ст. 115. Вчинене слід кваліфікувати за ч. 1 ст. 115 у сукупності з ч. 2 ст. 15 та п. 1 ч. 2 ст. 115 КК.

Окремо слід звернути увагу на ситуації, коли вбивство двох або більше осіб, вчинене через певний період після закінчення неправомірних дій з боку винних, виключає перебування засудженого у стані необхідної оборони чи сильного душевного хвилювання.

Під **убивством малолітньої дитини** (п. 2 ч. 2 ст. 115 КК) розуміється умисне позбавлення життя особи, якій не виповнилося 14 років. Винний достовірно знав або припускав, що потерпіла особа є малолітньою, повинен був і міг це усвідомлювати.

Кваліфікація кр. пр. як умисне **вбивство жінки, яка перебувала у стані вагітності** (п. 2 ч. 2 ст. 115 КК), можлива за умови, що винний завідомо знав про такий стан потерпілої. Кваліфікація кр. пр. не залежить від строку вагітності та життєздатності плоду. *Якщо винний, діючи з прямим умислом, позбавив життя жінку, яку помилково вважав вагітною, а насправді потерпіла не перебувала в стані вагітності, вчинене слід кваліфікувати за ч.2 ст. 15, п. 2 ч. 2 ст. 115 і ч. 1 ст. 115 КК України.*

Відповідальність за умисне вбивство **заручника або викраденої людини** (п. 3 ч. 2 ст. 115 КК) настає за умови, що потерпілий був: або заручником (тобто особою, яка була захоплена чи утримувалася з метою спонукати її родичів, державну чи іншу установу, підприємства чи організації, фізичну або службову особи до вчинення чи утримання від вчинення будь-якої дії як умови звільнення) і винна особа це усвідомлювала (при цьому відповідальність за умисне вбивство заручника має наставати незалежно від того, чи був винний причетним до вчинення кр. пр., передбачених ст. ст. 147, 349, 349¹ КК України, однак мотив такого вбивства повинен мати зв'язок із цими кр. пр.), або викраденою людиною (тобто особою, якою протиправно заволоділи через її вилучення з природного соціального середовища та перемістили з одного місця її постійного чи тимчасового перебування до іншого, що супроводжувалося фактичним обмеженням її свободи пересування) і винна особа це усвідомлювала (при цьому відповідальність за умисне вбивство викраденої особи має наставати незалежно від того, чи був винний причетним до вчинення кр. пр., передбачених ст. ст. 146, 444 КК України, однак мотив такого вбивства повинен мати зв'язок із цими кр. пр.).

Судова практика виходить із того, що людина, яка викрала потерпілого, утримувала його та умисно вбила, повинна нести відповідальність за ч. 3 ст. 146 КК (якщо ж було вбито заручник, то ч. 2 ст. 147 КК) за ознакою спричинення тяжких наслідків та п. 3 ч. 2 115 КК.

Умисне вбивство визнається вчиненим з **особливою жорстокістю** (п. 4 ч. 2 ст. 115 КК, якщо винний, позбавляючи потерпілого життя, усвідомлював, що завдає йому особливих фізичних (заподіяння тортур, мордування, мучення, в тощо), психічних чи моральних (приниження гідності, глуmlinня тощо) страждань, а також якщо воно було поєднане із глуmlinням над трупом або вчинювалося в присутності близьких

потерпілому осіб і винний усвідомлював, що завдає останнім особливих психічних чи моральних страждань. Не можна кваліфікувати умисне вбивство за п. 4 ч. 2 ст. 115 КК на тій підставі, що винна особа в подальшому з метою приховання цього кр. пр. знищила або розчленувала труп.

Визначення особливої жорстокості, мучення, мордування, встановлення фактів нанесення ударів, побоїв або інших насильницьких дій, які завдали фізичного болю, є компетенцією суду.

Як учинене **способом, небезпечним для життя багатьох осіб** (п. 5 ч. 2 ст. 115 КК, умисне вбивство кваліфікується за умови, що винний свідомо застосував спосіб убивства, який є небезпечним для життя не тільки цієї особи, а й інших людей. Небезпека для життя інших людей має бути реальною. Якщо при умисному вбивстві, вчиненому небезпечним для життя багатьох осіб способом, позбавлено життя й іншу особу (інших осіб), кр. пр. кваліфікується за пунктами 1 і 5 ч. 2 ст. 115 КК, а якщо заподіяно шкоду її (їх) здоров'ю, - за п. 5 ч. 2 ст. 115 КК та відповідними статтями КК, що передбачають відповідальність за умисне заподіяння тілесних ушкоджень.

Якщо вчинення умисного вбивства способом, небезпечним для життя багатьох осіб, супроводжувалось знищенням чи пошкодженням майна, дії зловмисника слід кваліфікувати за сукупністю кр. пр. за п. 5 ч. 2 ст. 115 та відповідними частинами ст. 194, 378, 399, 411 КК. Умисне вбивство, заподіяне способом, небезпечним для життя багатьох осіб, вважається закінченим кр. пр., коли була позбавлена життя хоча б одна особа, а хоча б ще одній іншій особі у той же час загрожувала смерть, обумовлена способом вбивства.

Якщо винний помилково вважає, що обраний ним спосіб вбивства є небезпечним не тільки для потерпілого, а й для інших людей, у той час, як за конкретних обставин він таким не був, його дії необхідно кваліфікувати як замах на вчинення кр. пр. за ч.2 або ч. 3 ст. 15 та п. 5 ч. 2 ст. 115 КК.

За п. 6 ч. 2 ст. 115 КК як учинене з **корисливих мотивів** умисне вбивство кваліфікується в разі, коли винний, позбавляючи життя потерпілого, бажав одержати у зв'язку з цим матеріальні блага для себе або інших осіб (заволодіти грошима, майном тощо), одержати чи зберегти певні майнові права, уникнути матеріальних витрат чи обов'язків одержати спадщину, позбавитися боргу, звільнитися від платежу тощо) або досягти іншої матеріальної вигоди. При цьому не має значення, чи одержав винний ту вигоду, яку бажав одержати внаслідок убивства, а також коли виник корисливий мотив – до початку чи під час вчинення цього кр. пр.

Як учинене з корисливих мотивів слід кваліфікувати й умисне вбивство з метою подальшого використання органів чи тканин людини в певних корисливих цілях (для трансплантації, незаконної торгівлі тощо).

У разі вчинення умисного вбивства під час розбійного нападу, вимагання або незаконного заволодіння транспортним засобом дії винного кваліфікуються за п. 6 ч. 2 ст. 115 КК і статтею, якою передбачено відповідальність за кримінально протиправне заволодіння майном (ч. 4 ст. 187, ч. 4 ст. 189, ч. 3 ст. 262, ч. 3 ст. 308, ч. 3 ст. 312, ч. 3 ст. 313, ч. 3 ст. 289 КК).

Якщо умисел на заволодіння майном виник у винного після вбивства, вчиненого з інших мотивів, кваліфікація його дій за п. 6 ч. 2 ст. 115 КК виключається.

Вбивство, вчинене в зв'язку з охороною майна, неповерненням потерпілим боргу або його відмовою виконати інші обов'язки майнового характеру, якщо такі обов'язки ґрунтувались на законних підставах, не вважається умисним вбивством з корисливих

мотивів, а також вбивство, вчинене з мотивів помсти за заподіяну потерпілим матеріальну шкоду.

Як умисне вбивство з **хуліганських мотивів** за п. 7 ч. 2 ст. 115 КК дії винного кваліфікуються, коли він позбавляє іншу особу життя внаслідок явної неповаги до суспільства, нехтування загальнолюдськими правилами співжиття і нормами моралі, а так само без будь-якої причини чи з використанням малозначного приводу.

Якщо крім убивства з хуліганських мотивів винний вчинив ще й інші хуліганські дії, що супроводжувались особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом, вчинене кваліфікується за п. 7 ч. 2 ст. 115 і за відповідною частиною ст. 296 КК. Не можна кваліфікувати як вчинене з хуліганських мотивів умисне вбивство під час сварки чи бійки, яку розпочав сам потерпілий, а так само з ревнощів, помсти чи з інших мотивів, що виникли на ґрунті особистих стосунків, навіть якщо при цьому було порушено громадський порядок. Безумовно, немає підстав кваліфікувати дії винного за п. 7 ч.2 ст. 115 КК у випадках, коли у процесі хуліганських дій він також вчинив вбивство через необережність. Такі дії повинні кваліфікуватися за відповідними частинами ст. ст. 296 і 119 КК.

Відповідальність за п. 8 ч. 2 ст. 115 КК за умисне **вбивство особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку** настає, якщо кр. пр. вчинено з метою не допустити чи перепинити правомірну діяльність потерпілого у зв'язку з виконанням ним зазначеного обов'язку, змінити характер останньої, а так само з мотивів помсти за неї незалежно від часу, що минув з моменту виконання потерпілим своїх обов'язків до вбивства.

Для відповідальності за це кр. пр. важливо встановити, що потерпілий був вбитий у зв'язку з його законними діями. Якщо ж підставою для вбивства були протиправні дії потерпілого (наприклад, зловживання владою, перевищення службових повноважень), дії винного не можуть кваліфікуватись за п. 8 ч. 2 ст. 115 КК.

Хуліганство й наступне вбивство особи, яка перепиняла ці дії, належить кваліфікувати за ст. 296 і п. 8 ч. 2 ст. 115 КК.

Умисне вбивство або замах на вбивство державного чи громадського діяча, працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця, судді, народного засідателя чи присяжного або їх близьких родичів, захисника чи представника особи або їх близьких родичів, начальника військової служби чи іншої особи, яка виконує обов'язки з військової служби, представника іноземної держави або іншої особи, яка має міжнародний захист, за наявності відповідних підстав належить кваліфікувати тільки за статтями 112, 348, 379, 400, ч. 4 ст. 404, ст. 443 КК. Разом з тим, коли умисне вбивство зазначених осіб чи замах на нього вчинені за інших обтяжуючих обставин, передбачених ч. 2 ст. 115 КК, дії винної особи додатково кваліфікуються і за відповідними пунктами цієї статті.

За п. 9 ч. 2 ст. 115 КК настає відповідальність за умисне **вбивство з метою приховати інше кр. пр. або полегшити його вчинення**. Для кваліфікації умисного вбивства як такого, що вчинене з метою приховати інше кр. пр., не має значення, чи був винний причетним до кр. пр., яке приховується. Дії винного, який вчинив умисне вбивство з метою приховати кр. пр. іншої особи, додатково кваліфікувати ще й за ст. 396 КК (Приховування злочину) не потрібно.

Якщо вбивство з метою приховання кр. пр., вчиненого іншою особою, було задалегідь обіцяне, відповідальність настає за п. 9 ч. 2 ст. 115 КК і за пособництво в тому кр. пр., який приховувався.

Дії винного кваліфікуються як умисне вбивство з метою полегшити вчинення іншого кр. пр. незалежно від того, було це кр. пр. вчинене чи ні. Вбивство з метою полегшити інше кр. пр. має місце, коли певна особа стає назаваді кримінально протиправному наміру винного (наприклад, сторож, який перешкоджає проникненню магазину, або протидія охоронця інкасаторської машини, або дії матері, яка заважає згвалтуванню доньки тощо).

За п. 9 ч. 2 ст. 115 КК слід кваліфікувати випадки вбивства потерпілого, свідка або особи, яка має докази вчинення кр. пр.

Умисне вбивство тягне відповідальність за п. 10 ч. 2 ст. 115 КК, якщо воно було **поєднане зі згвалтуванням потерпілої особи або сексуальним насильством**, тобто мало місце в процесі вчинення зазначених кр. пр. чи одразу ж після них. При цьому кр. пр. кваліфікуються ще й за ч. 5 ст. 152 або ч. 5 ст. 153 КК.

Умисне вбивство з метою задовольнити статеву пристрасть із трупом також тягне відповідальність за п. 10 ч. 2 ст. 115 КК. А задоволення статевої пристрасті з трупом слід кваліфікувати за відповідною частиною ст. 297, тобто наруга над тілом померлої людини.

У випадках, коли особу було умисно вбито через певний час після її згвалтування чи сексуального насильства з метою їх приховання, дії винного кваліфікуються за сукупністю кр. пр., передбачених відповідними частинами ст. 152 або ст. 153 та п. 9 ч. 2 ст. 115 КК.

Вбивство при подоланні опору потерпілої дії на позбавлення життя винним можуть спрямовуватись не лише на саму потерпілу, а й на інших осіб, щоб примусити потерпілу припинити опір (наприклад, на її малолітню дитину).

Заподіяна при згвалтуванні смерть з необережності кваліфікується лише за ч. 5 ст. 152 КК і додаткової кваліфікації ст. 119 не потребує.

Умисне **вбивство, вчинене на замовлення** (п. 11 ч. 2 ст. 115 КК), - це умисне позбавлення життя іншої людини, скоєне за дорученням або на прохання іншої особи (замовника). Таке доручення може мати форму наказу, розпорядження, а також угоди, відповідно до якої виконавець зобов'язується позбавити потерпілого життя, а замовник - вчинити в інтересах виконавця певні дії матеріального чи нематеріального характеру або ж не вчинювати їх, а також форму прохання.

Якщо замовлення умисного вбивства мало форму угоди, відповідальність за п. 11 ч. 2 ст. 115 КК настає незалежно від того, коли були вчинені обіцяні виконавцеві дії – до чи після вбивства, виконав чи не виконав замовник свою обіцянку, збирався він це робити чи ні.

До дій матеріального характеру, зокрема, належать сплата виконавцеві винагороди за вчинення вбивства, передача чи збереження прав на майно, звільнення від майнових зобов'язань тощо. Під діями нематеріального характеру розуміються будь-які дії, вчинення чи невчинення яких безпосередньо не пов'язане з матеріальними інтересами виконавця вбивства.

У випадках, коли умисне вбивство на замовлення вчинюється з метою одержання від замовника грошей, матеріальних цінностей чи інших вигод матеріального характеру (тобто з корисливих мотивів), дії виконавця кваліфікуються за пунктами 6 і 11 ч. 2 ст. 115 КК.

Замовник умисного вбивства, (якщо він не є співвиконавцем), залежно від конкретних обставин справи повинен визнаватись або підбурювачем, або організатором кр. пр. Його дії належить кваліфікувати за відповідною частиною ст. 27, п. 11 ч. 2 ст. 115 КК, а за наявності до того підстав - і за іншими пунктами цієї статті (наприклад, за п. 6 або п. 12). Дії замовника умисного вбивства, який одночасно був і співвиконавцем цього кр. пр., кваліфікуються за пунктами 11 і 12 ч. 2 ст. 115 КК. Якщо замовник, який не є співвиконавцем убивства, керувався корисливими, а виконавець - іншими мотивами, дії замовника кваліфікуються за відповідною частиною ст. 27, пунктами 6 і 11 ч. 2 ст. 115 КК.

У разі, коли виконавець погодився позбавити потерпілого життя, але з причин, що не залежали від його волі, умисел на вбивство до кінця не довів, дії замовника залежно від конкретних обставин справи кваліфікуються як співучасть у готуванні до умисного вбивства на замовлення чи в замаху на вчинення цього кр. пр..

Вчиненим **за попередньою змовою групою осіб** (п. 12 ч. 2 ст. 115 КК) умисне вбивство вважається тоді, коли в позбавленні потерпілого життя брали участь декілька осіб (дві і більше), які заздалегідь, тобто до початку кр. пр., домовилися про спільне його виконання.

За це кр. пр. несуть відповідальність і ті особи, котрі хоча й не вчинювали дій, якими безпосередньо була заподіяна смерть потерпілому, але будучи об'єднаними з іншими співвиконавцями вбивства єдиним умислом, спрямованим на позбавлення потерпілого життя, виконали хоча б частину того обсягу дій, який група вважала необхідним для реалізації цього умислу (застосування щодо потерпілого насильства з метою приведення його у безпорадний стан усунення певних перешкод, що заважають іншій особі заподіяти потерпілому смерть, ведення спостереження за потерпілим, іншими особами чи обстановкою безпосередньо перед убивством або під час його вчинення з метою забезпечити реалізацію спільного умислу тощо).

Якщо учасники групи діяли узгоджено щодо декількох осіб, хоча кожен із них позбавив життя одного потерпілого, дії кожного зі співучасників розглядаються як умисне вбивство двох або більше осіб, вчинене за попередньою змовою, і кваліфікується за пунктами 1 і 12 ч. 2 ст. 115 КК.

Умисне вбивство, вчинене організованою групою, також кваліфікується за п. 12 ч. 2 ст. 115 КК.

За п. 13 ч. 2 ст. 115 КК кваліфікуються дії особи, яка **раніше вчинила умисне вбивство**, за винятком убивства, передбаченого статтями 116-118 КК. Відповідальність за повторне умисне вбивство настає незалежно від того, чи була винна особа раніше засуджена за перше кр. пр., вчинила вона закінчене вбивство чи готування до нього або замах на нього, була вона виконавцем чи іншим співучасником кр. пр.

Під **раніше вчиненим умисним вбивством** розуміються не тільки вбивства, кваліфіковані за ст. 115 КК 2001 р. чи статтями 94 і 93 КК 1960 р., а й убивства, відповідальність за які передбачена іншими статтями КК (статті 112, 348, 379, 400, ч. 4 ст. 404, ст. 443 КК 2001 р. чи відповідні статті КК 1960 р.).

Убивство вчинене особою, яка раніше вчинила умисне вбивство, враховуватися при кваліфікації дій тільки тих співучасників, яких ця ознака стосується.

Умисне вбивство вчинене з **мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості** визнається коли винна особа діяла з умислом (прямим або непрямим) на заподіяння смерті іншій особі саме з мотивів, передбачених п. 14 ч. 2 ст. 115 КК.

При вчиненні декількох умисних вбивств при обтяжуючих обставинах, передбачених різними пунктами ч. 2 ст. 115 КК, дії винного належить кваліфікувати за сукупністю цих пунктів та п. 13 ч. 2 ст. 115 КК з урахуванням повторності.

При засудженні особи за декількома пунктами ч. 2 ст. 115 КК покарання за кожним пунктом цієї статті окремо не призначається. Проте при його призначенні необхідно враховувати наявність у діях винного декількох кваліфікуючих ознак умисного вбивства як обставин, що впливають на ступінь тяжкості вчиненого кр. пр.

У випадках, коли винна особа, вчинюючи умисне вбивство, керувалась не одним, а декількома мотивами, судам належить з'ясувати, який із них був домінуючим, і кваліфікувати кр. пр. за тим пунктом ч. 2 ст. 115 КК, яким визначено відповідальність за вчинення вбивства з такого мотиву. Разом з тим в окремих випадках залежно від конкретних обставин справи можлива кваліфікація дій винної особи і за кількома пунктами ч. 2 ст. 115 КК, якщо буде встановлено, що передбачені ними мотиви (мета) рівною мірою викликали у винного рішучість вчинити вбивство.

3. Умисне тяжке тілесне ушкодження (ст. 121 КК).

1. Умисне тяжке тілесне ушкодження, тобто умисне тілесне ушкодження, небезпечне для життя в момент заподіяння, чи таке, що спричинило втрату будь-якого органу або його функцій, каліцтво статевих органів, психічну хворобу або інший розлад здоров'я, поєднаний зі стійкою втратою працездатності не менш як на одну третину, або переривання вагітності чи непоправне знівечення обличчя, -

карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.

2. Умисне тяжке тілесне ушкодження, вчинене способом, що має характер особливого мучення, або вчинене групою осіб, а також з метою залякування потерпілого або інших осіб, чи з мотивів расової, національної або релігійної нетерпимості, або вчинене на замовлення, або таке, що спричинило смерть потерпілого, -

карається позбавленням волі на строк від семи до десяти років

Безпосереднім об'єктом кр. пр. є здоров'я будь-якої людини.

Під **тілесним ушкодженням** розуміють протиправне і винне заподіяння шкоди здоров'ю іншої особи, коли порушена анатомічна цілість та(або) фізіологічні функції тканин чи органів потерпілого під час посягання на його здоров'я.

Характер і тяжкість тілесних ушкоджень визначаються судово-медичною експертизою на підставі «Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень», затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 р. №6.

Під **тяжкими** тілесними ушкодженнями визначаються: небезпечні для життя в момент заподіяння чи такі, що спричинили втрату будь-якого органу або його функцій, психічну хворобу або інший розлад здоров'я, поєднаний зі стійкою втратою працездатності не менш як на одну третину. До них відносяться також переривання вагітності чи непоправне знівечення обличчя.

Небезпечними для життя визначаються ушкодження життєво важливих органів, які в момент заподіяння чи в клінічному перебігу через різні проміжки часу спричиняють загрозові для життя явища і які без надання медичної допомоги за звичайним своїм перебігом закінчуються чи можуть закінчитися смертю. Запобігання смерті, обумовлене наданням медичної допомоги, не повинно братися до уваги при оцінюванні загрози для життя при таких ушкодженнях.

Тяжке тілесне ушкодження буде небезпечним для життя за наявності хоча б однієї із вказаних ознак.

Втратою будь-якого органу чи втратою органом його функцій вважаються: втрата зору, слуху, язика, руки, ноги і репродуктивної здатності.

Під **втратою зору** треба розуміти повну стійку сліпоту на обидва ока чи такий стан, коли наявне зниження зору можливості підрахунку пальців на відстані двох метрів і менше (гострота зору на обидва ока 0,04 і нижче).

Під **втратою слуху** треба розуміти повну стійку глухоту на обидва вуха або такий необоротний стан, коли потерпілий не чує розмовної мови на відстані 3-5 сантиметрів від вушної раковини.

Під **втратою язика (мовлення)** треба розуміти втрату можливості висловлювати свої думки членороздільними звуками, зрозумілими для оточуючих (заїкання не слід розуміти як втрату мовлення).

Під **втратою руки, ноги** треба розуміти відокремлення їх від тулуба чи втрату ними функцій (параліч або інший стан, що унеможливує їх діяльність).

Під анатомічною втратою руки чи ноги слід розуміти як відокремлення від тулуба всієї руки чи ноги, так і ампутацію на рівні не нижче ліктявого чи колінного суглобів; всі інші випадки повинні розглядатися як втрата частини кінцівки і оцінюватися за ознакою стійкої втрати працездатності.

Під **втратою репродуктивної функції** треба розуміти втрату здатності до злягання чи втрату здатності до запліднення, зачаття та дітородіння.

При ушкодженні якого-небудь органу чи його частини, функція якого була втрачена раніше (до травми), ступінь тяжкості ушкодження встановлюється за ознакою фактично викликаної тривалості розладу здоров'я.

Під **душевною хворобою** слід розуміти психічне захворювання (психічну хворобу). До психічних захворювань не можна відносити пов'язані з ушкодженням реактивні стани (психози, неврози).

Ознакою тяжкого тілесного ушкодження визначається розлад здоров'я, пов'язаний **зі стійкою втратою працездатності** не менше ніж на одну третину (не менше 33%). Стійкою (постійною) втратою загальної працездатності є така необоротна втрата функції, котра повністю не відновлюється.

Ушкодження, що призвело до **переривання вагітності**, незалежно від її строку, належить до тяжких за умов, що між цим ушкодженням і перериванням вагітності є прямий причинний зв'язок. Кримінальна відповідальність за переривання вагітності настає лише в тих випадках, коли винний знав, що потерпіла була вагітною, та коли воно спричинилося внаслідок дій винного, а не патологічних властивостей організму потерпілої.

Тілесне ушкодження визнається тяжким, якщо воно спричинило потерпілому не виправне знівечення обличчя, коли воно набуло неприємного, огидливого зовнішнього вигляду, не властивого нормальному (відсутність носа, губ). Під **невиправністю ушкодження** вважається коли для його усунення необхідне оперативне втручання (косметична операція).

Судово-медичний експерт не кваліфікує ушкодження обличчя як знівечення, оскільки це поняття юридичне, а не медичне. Він визначає вид ушкодження, його особливості і механізм утворення, встановлює, чи є це ушкодження виправним або не виправним.

Суб'єктивна сторона кр. пр., передбаченого ч. 1 ст. 121 КК, характеризується умисною формою вини. Умисел може бути як прямим, так і непрямым.

Заподіяння тяжких тілесних ушкоджень в стані сильного душевного хвилювання кваліфікується за ст. 123 КК, а при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання особи правопорушника, – за ст. 124 КК.

Ч. 2 ст. 121 КК передбачає п'ять кваліфікуючих ознак тяжкого тілесного ушкодження, які є обтяжуючими обставинами:

- 1) вчинене способом, що має характер особливого мучення;
- 2) вчинене групою осіб;
- 3) вчинене на замовлення;
- 4) вчинене з метою залякування потерпілого та інших осіб;
- 5) з мотивів расової, національної або релігійної нетерпимості;
- 6) якщо це спричинило смерть потерпілого.

Заподіяння особливого мучення передбачає, що потерпілому спричиняють тяжкі страждання, для чого спеціально діють таким чином, щоб заподіяти, причинити нестерпну фізичну біль. Експерт не кваліфікує ушкодження як заподіяння особливого мучення, він лише встановлює наявність, характер, локалізацію, кількість ушкоджень, одночасність чи різночасність утворення, особливості предметів, якими спричинено ушкодження, механізм їх дії та ступінь тяжкості. Питання про те, чи були певні дії мученням, вирішують слідство і суд.

Вчинене групою осіб - коли два або більше суб'єкта приймали безпосередню участь у заподіянні потерпілому тяжких тілесних ушкоджень.

Наявність або відсутність попередньої змови між співучасниками кр. пр., на відміну від п. 12 ч. 2 ст. 115 КК, на кваліфікацію за ч. 2 ст. 121 КК не впливає.

Під заподіянням тяжких тілесних ушкоджень **на замовлення** треба розуміти заподіяння тяжких тілесних ушкоджень потерпілому, здійснене особою (виконавцем) за дорученням іншої особи (замовником). Таке доручення може мати форму наказу, розпорядження або угоди, відповідно до якої виконавець зобов'язується заподіяти потерпілому тяжкі тілесні ушкодження, а замовник – вчинити або не вчинити в інтересах виконавця певні дії матеріального (сплата винагороди тощо) чи нематеріального характеру (допомога у працевлаштуванні, вирішення певних життєвих проблем тощо).

Умисне тяжке тілесне ушкодження, вчинене **з метою залякування потерпілого або інших осіб** розуміється спричинення потерпілому або іншим особам (близьким родичам) тяжких тілесних ушкоджень з метою створення перешкод для виконання громадянського обов'язку давати свідчення (вчинення таким способом тиску з метою примушення потерпілого до відмови від дачі показань або до дачі неправдивих показань).

Тяжке тілесне ушкодження кваліфікується за ч. 2 ст. 121 КК, якщо внаслідок нього була спричинена **смерть потерпілого**.

З суб'єктивної сторони заподіяння тяжких тілесних ушкоджень характеризується умисною формою вини, а спричинення смерті потерпілого — необережністю. Якщо смерть потерпілого сталася внаслідок необережного заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, діяння кваліфікуються як необережне заподіяння смерті.

Заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, внаслідок якого сталася смерть потерпілого, за деякими ознаками схоже на умисне вбивство.

Розмежування цих кр. пр. проходить як за суб'єктивними ознаками: за спрямованістю умислу і за змістом його інтелектуального моменту, так і за об'єктивними: встановлення причинно-наслідкового зв'язку між спричиненими потерпілій особі тяжких тілесних ушкоджень та настанням її смерті.

Питання про умисел необхідно вирішувати виходячи з сукупності всіх обставин вчиненого кр. пр, зокрема слід враховувати спосіб, знаряддя кр. пр., кількість, характер і локалізацію поранень та інших тілесних ушкоджень, причини припинення кримінально протиправних дій, попередню поведінку винного і потерпілого, їх взаємовідносини.

Визначальним є суб'єктивне ставлення винного до наслідків своїх дій.

Якщо при умисному вбивстві настання смерті охоплюється умислом винного, то у випадку заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, внаслідок яких сталася смерть потерпілого, ставлення до настання смерті проявляється в необережності.

При цьому час, у тому числі тривалий, між тілесними ушкодженнями та настанням смерті для кваліфікації кр. пр. як умисного вбивства значення не має.

У випадках, коли умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень є ознакою іншого кр. пр., наприклад вимагання, вони кваліфікуються лише нормою, якою передбачена відповідальність за таке кр. пр., у даному випадку за ч. 4 ст. 189 і додаткової кваліфікації за ст. 121 КК не потребує.

Не потребують додаткової кваліфікації і дії, передбачені ч. 3 ст. 345 КК, - умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень працівникові правоохоронного органу або його близьким родичам у зв'язку із виконанням цим працівником службових обов'язків, а також ч. 3 ст. 346, ч. 3 ст. 350 КК тощо.

Умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень внаслідок перевищення влади або службових повноважень повинно кваліфікуватися за сукупністю кр. пр., передбачених ст. 121 і 365 КК.

Заподіяння тяжких тілесних ушкоджень з хуліганських мотивів утворює сукупність кр. пр., передбачених ст. 121 і 296 КК.

Суб'єктом заподіяння умисних тяжких тілесних ушкоджень є особи, яким до вчинення кр. пр. виповнилося 14 років.

4. Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження (ст. 122 КК).

1. Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження, тобто умисне ушкодження, яке не є небезпечним для життя і не потягло за собою наслідків, передбачених у статті 121 цього Кодексу, але таке, що спричинило тривалий розлад здоров'я або значну стійку втрату працездатності менш як на одну третину,

- карається виправними роботами на строк до двох років або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до трьох років.

2. Ті самі дії, вчинені з метою залякування потерпілого або його родичів чи примусу до певних дій або з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, - караються позбавленням волі від трьох до п'яти років.

Безпосереднім об'єктом кр. пр. є здоров'я людини. Умисні середньої тяжкості тілесні ушкодження характеризуються такими ознаками: по-перше, в момент заподіяння вони не є небезпечними для життя потерпілого і не мають наслідків, передбачених ст. 121 КК, а по-друге, спричиняють тривалий розлад здоров'я або значну стійку втрату працездатності менш як на одну третину.

Під ушкодженнями, які спричиняють значну стійку втрату працездатності менш як на одну третину, треба розуміти втрату загальної працездатності від 10 до 33%.

Суб'єктивна сторона кр. пр. характеризується умисною формою вини.

Умисел може бути як прямий, так і непрямий.

Умисне заподіяння середньої тяжкості тілесних ушкоджень з метою залякування потерпілого або його родичів чи з метою примусу їх до певних дій кваліфікується за ч. 2 ст. 122 КК.

У ч. 2 ст. 122 передбачено такі кваліфікуючі ознаки дій, передбачених ч. 1:

- 1) вчинення з метою залякування потерпілого або його родичів;
- 2) вчинення з метою примусу до певних дій;
- 3) вчинення з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості.

Суб'єктом кр. пр. є особа, яка досягла 14 років.

5. Умисне легке тілесне ушкодження (ст. 125 КК).

1. Умисне легке тілесне ушкодження -

карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк до двохсот годин, або виправними роботами на строк до одного року.

2. Умисне легке тілесне ушкодження, що спричинило короткочасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності, -

карається штрафом від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин або виправними роботами на строк до одного року, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років.

Безпосереднім об'єктом кр. пр. є здоров'я людини.

Легкими тілесними ушкодженнями вважаються тілесні ушкодження, які:

- 1) не містять ознак тяжких ушкоджень (ст. 121 КК) чи ушкоджень середньої тяжкості (ст. 122 КК);
- 2) викликають короткочасний розлад здоров'я потерпілого чи незначну стійку втрату працездатності (ч. 2 ст. 125 КК) або не спричинюють зазначених наслідків (ч. 1 ст. 125 КК).

Легке тілесне ушкодження, що не спричинило короткочасного розладу здоров'я чи незначної стійкої втрати працездатності, — це ушкодження, що має незначні скороминущі наслідки тривалістю не більш як шість днів.

Спричинення цих тілесних ушкоджень кваліфікується як вчинення кр. пр., передбаченого ч. 1 ст. 125 КК.

Короткочасним належить вважати розлад здоров'я тривалістю понад шість днів, але не більше як три тижні (21 день).

Під **незначною стійкою втратою працездатності** розуміють втрату загальної працездатності до 10%.

Суб'єктом кр. пр. є особа, якій виповнилося 16 років.

Заподіяння легких тілесних ушкоджень під час вчинення кр. пр., відповідальність за які передбачена іншими статтями чинного Кодексу, - наприклад, розбою (ст. 187 КК), хуліганства (ст. 296 КК), - з урахуванням того, що для цих кр. пр. здоров'я потерпілих є додатковим об'єктом посягання, кваліфікується тільки за статтями, які передбачають відповідальність за посягання на головний об'єкт (відповідно за ст. 187, 296 КК).

6. Зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 130 КК України)

1. Свідоме поставлення іншої особи в небезпеку зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, що є небезпечною для життя людини, — карається арештом на строк до трьох місяців або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до трьох років.

2. Зараження іншої особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби особою, яка знала про те, що вона є носієм цього вірусу, — карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

3. Дії, передбачені частиною другою цієї статті, вчинені щодо двох чи більше осіб або неповнолітнього, — караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

4. Умисне зараження іншої особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, що є небезпечною для життя людини, — карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Безпосереднім об'єктом кр. пр. є здоров'я людини.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 6 квітня 2000 р. інфекційні захворювання можуть бути небезпечними та особливо небезпечними. *Особливо небезпечні інфекційні хвороби* - інфекційні хвороби (у тому числі карантинні: чума, холера, жовта гарячка), що характеризуються важкими та (або) стійкими розладами здоров'я у значної кількості хворих, високим рівнем смертності, швидким поширенням цих хвороб серед населення.

Небезпечні інфекційні хвороби - інфекційні хвороби, що характеризуються важкими та (або) стійкими розладами здоров'я в окремих хворих і становлять небезпеку для їх життя та здоров'я. Це визначається судово-медичною експертизою, яка може зачислити до них (окрім СНІДу) ті чи інші інфекційні хвороби, що є небезпечними для життя людини і на той час невиліковними (лихоманка Ебола, коров'ячий сказ тощо).

Об'єктивна сторона кр. пр. може полягати у вигляді таких контактів з хворою людиною, які є способом передачі інфекції (для ВІЛ-інфікованих це, передусім, статеві зносини). Небезпечними для зараження такими хворобами можуть бути, наприклад, дії, пов'язані з переливанням крові або використанням шприців для ін'єкцій (наркотиків чи ліків), якими раніше користувалися особи – носії ВІЛ-інфекції або невиліковної інфекційної хвороби.

При свідомому поставленні особи в небезпеку зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ч. 1 ст. 130 КК) кр. пр. вважається закінченим з моменту реального поставлення такої особи в небезпеку зараження, а зараження такою хворобою (ч. 2 ст. 130) – з моменту контакту з хворим після встановлення факту захворювання потерпілого (стосовно ВІЛ-інфікованих не має значення, захворів потерпілий на СНІД чи його лише інфіковано на ВІЛ).

Згода потерпілого на поставлення його в небезпеку зараження такою хворобою не виключає для винного кримінальної відповідальності.

Кваліфікованим видом даного кр. пр. визнаються зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною хворобою двох чи більше осіб або неповнолітнього (ч. 3 ст. 130 КК), а також умисне зараження іншої особи цими хворобами (ч. 4 ст. 130 КК).

Для кваліфікації дій згідно з ч. 3 ст. 130 КК за ознаками зараження неповнолітнього необхідно встановити, що винний знав або допускав, що потерпілий є неповнолітнім, а так само коли він повинен був і міг це передбачити.

Суб'єктивна сторона кр. пр., кваліфікованого ч. 1 ст. 130 КК, – поставлення в небезпеку зараження; дії, охоплені ч. 4 ст. 130, характеризуються прямим або непрямим

умислом; ч. 2, 3 ст. 130 КК передбачають відповідальність за необережне зараження (кримінально протиправна самовпевненість).

Суб'єктом кр. пр. є як носії ВІЛ, хворі на СНІД або іншу невиліковну інфекційну хворобу, небезпечну для життя, так і особи, що не страждають на ці захворювання (ч. 1, 4 ст. 130 КК – наприклад, людина, яка використовує для ін'єкцій кільком особам один шприц, а серед них є заражений збудником інфекційної хвороби). До вчинення кр. пр. суб'єкту повинно виповнитися 16 років.

Якщо зараження хворобами сталося внаслідок скоєння якогось іншого кр. пр., то все вчинене утворює сукупність кр. пр. Наприклад, зараження при зґвалтуванні (ст. 152, 130 КК) або при сексуальному насильстві (ст. 153, 130 КК).

7. Неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 131 КК України)

1. Неналежне виконання медичним, фармацевтичним або іншим працівником своїх професійних обов'язків внаслідок недбалого чи несумлінного ставлення до них, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, що є небезпечною для життя людини, —

карається обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Те саме діяння, якщо воно спричинило зараження двох чи більше осіб,—

карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Об'єктом кр. пр. є встановлений порядок надання медичної допомоги.

Додатковим об'єктом виступає життя та здоров'я людини.

Об'єктивна сторона кр. пр., полягає в неналежному виконанні медичними, фармацевтичними або іншими працівниками своїх професійних обов'язків внаслідок недбалого чи несумлінного ставлення до них, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, небезпечної для життя людини (ч. 1 ст. 131 КК), чи двох або більше осіб (ч. 2 ст. 131 КК).

Обов'язковою ознакою ч. 1 ст. 131 КК є настання кримінально протиправних наслідків – зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, небезпечної для життя людини, а для ч. 2 ст. 131 КК – зараження двох або більше осіб.

Суб'єктивна сторона цього діяння характеризується необережною виною (кримінально протиправною недбалістю або кримінально протиправною самовпевненістю).

Умисне зараження такою інфекційною хворобою підпадає під ознаки кр. пр., передбаченого ч. 4 ст. 130 КК.

Суб'єктами кр. пр., передбаченого ст. 131 КК, є фармацевтичні або інші працівники.

Суб'єктом кр. пр. можуть бути й інші особи: працівники, які роблять лабораторну діагностику таких інфекційних захворювань; проводять лабораторні дослідження на наявність ВІЛ-інфекції в крові, вивчення отриманої від донорів крові та інших біологічних рідин, клітин, тканин та органів людини; здійснюють наукові дослідження з використанням інфікованого матеріалу чи працюють в сфері виробництва біологічних препаратів для діагностики СНІДу, інших захворювань – якщо в результаті неналежного

виконання своїх професійних обов'язків помилково діагностують відсутність інфекції у особи, яка є її носієм, що призвело до зараження інших осіб.

До суб'єктів кр. пр. відносяться і працівники місць позбавлення волі, які не забезпечили недопущення контактів між хворими на вказані хвороби та іншими особами, що також відбувають покарання. Це можуть бути й суб'єкти, до кола службових обов'язків яких входить вчинення дій, спрямованих на недопущення зараження такими невиліковними інфекційними хворобами, та профілактика цих захворювань.

Суб'єкт кр. пр. – фізична, осудна особа з 16 років.

8. Розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 132 КК України)

Розголошення службовою особою лікувального закладу, допоміжним працівником, який самостійно здобув інформацію, або медичним працівником відомостей про проведення медичного огляду особи на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, що є небезпечною для життя людини, або захворювання на синдром набутого імунодефіциту (СНІД) та його результатів, що стали їм відомі у зв'язку з виконанням службових або професійних обов'язків, —

карається штрафом від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Об'єктом кр. пр. є встановлений порядок надання відомостей щодо проведення та результатів медичних обстежень людини у зв'язку із перевіркою на зараження невиліковними інфекційними хворобами.

Відомості про факт проведення медичного огляду на зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби та про результати такого огляду є конфіденційними і становлять лікарську таємницю.

Передача їх дозволяється тільки особі, якої вони стосуються, або її законним представникам, а також у випадках, передбачених законодавством України, закладам охорони здоров'я, органам прокуратури, досудового розслідування та суду.

Об'єктивну сторону кр. пр. утворюють дії особи, яка була зобов'язана зберігати в таємниці відомості про медичний огляд на виявлення зараження вірусом імунодефіциту чи іншої невиліковної інфекційної хвороби та про його результати, але розголосила їх – тобто незаконно ознайомила інших осіб з вказаними відомостями або створила умови, за яких сторонні особи мали можливість з ними ознайомитись. Це може бути розголошення відомостей стороннім особам під час розмов, на лекціях (у навчальному процесі), у наукових статтях або ознайомлення з ними сторонніх особами внаслідок недбалого зберігання чи втрати документів з такими відомостями.

Кр. пр. вважається закінченим з моменту, коли відомості про проведення медичного огляду з виявлення зараження вірусом імунодефіциту чи іншої невиліковної інфекційної хвороби та про його результати стали відомі сторонній особі, яка не повинна була їх знати.

З суб'єктивної сторони розголошення відомостей про факт проведення медичного огляду та його результати може бути вчинено як умисно, так і з необережності.

Суб'єктом кр. пр. можуть бути з 16 років службові особи лікувального закладу, медичні працівники, яким такі відомості стали відомі внаслідок виконання ними своїх службових або професійних обов'язків.

До суб'єктів кр. пр. відносяться і допоміжні працівники, які самочинно здобули інформацію щодо самого факту обстеження або його результатів стосовно конкретних осіб. Йдеться про лаборантів, прибиральниць, технічних працівників реєстратур лікувальних закладів, які отримали такі дані не у зв'язку з виконанням своїх професійних обов'язків, а здобули їх, оскільки мають якесь відношення (працюють як допоміжні працівники) до закладу, де проводились огляди конкретної людини або необхідні дослідження на предмет виявлення зараження інфекційною хворобою (аналізи крові тощо).

Розголошення відомостей що вказані цією статтею, службовими особами, які не входять у вищевказане коло медичних працівників або службових осіб лікувальних закладів, — наприклад, працівниками органів дізнання, слідства, суду та деякими іншими, яким такі дані стали відомі у зв'язку з виконанням ними своїх професійних чи службових функцій і які зобов'язані були зберігати їх у таємниці, - кваліфікується як зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК) або як службова недбалість (ст. 367 КК).

9. Зараження венеричною хворобою (ст. 133 КК України)

1. Зараження іншої особи венеричною хворобою особою, яка знала про наявність у неї цієї хвороби, —

карається виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені особою, раніше судимою за зараження іншої особи венеричною хворобою, а також зараження двох чи більше осіб або неповнолітнього, —

караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк до трьох років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

До венеричних захворювань відносять сифіліс, гонорею, м'який шанкр і паховий лімфогранулематоз. Крім того, до цієї групи відносять і трихомоніаз.

Передаються венеричні захворювання, як правило, при статевих контактах, проте можлива їх передача і внаслідок порушення гігієнічних правил у побуті.

Законодавство України передбачає, що особи, які є носіями збудників інфекційних захворювань, небезпечних для населення, підлягають медичному огляду і лікуванню за рахунок держави, а до носіїв особливо небезпечних захворювань можуть здійснюватись обов'язкові медичні огляди, лікувальні і карантинні заходи.

Об'єкт кр. пр. - здоров'я людини.

Об'єктивна сторона кр. пр. передбачає дії у вигляді зараження венеричною хворобою особою, яка знає про наявність у неї такого захворювання, іншої особи. Способи зараження не оговорені у статті і можуть бути різні: статеві зносини, задоволення статевої пристрасті неприродним способом, інші дії сексуального характеру; порушення гігієнічних правил поведінки в сім'ї, побуті, роботі (спільне користування столовим посудом, постільною білизною тощо).

Відповідальність за вчинення цього кр. пр. настає у разі зараження іншої особи венеричним захворюванням, тому закінченим кр. пр. буде з моменту, коли у потерпілого будуть виявлені клінічні ознаки венеричного захворювання.

Суб'єктом кр. пр. може бути особа, яка досягла 16-річного віку і знала про наявність у неї венеричної хвороби та про небезпечність своїх певних дій для здоров'я іншої особи.

Суб'єктивна сторона зараження венеричним захворюванням передбачає наявність вини як умисної, так і необережної (у вигляді кримінально протиправної самовпевненості, оскільки обов'язковою ознакою цього кр. пр. є знання винним про свою хворобу).

Особи, які самі не хворіють венеричною хворобою, але які навмисно тим чи іншим способом заразили іншу особу венеричною хворобою, підлягають відповідальності, залежно від способу дій та форми вини, за тілесні ушкодження, передбачені ст. 121 чи 122 КК.

Кваліфікуючий вид кр. пр. передбачений ч. 2 ст. 133 КК за однією з трьох ознак: зараження венеричною хворобою особою, яка раніше уже була засуджена за такий же кр. пр. і має за це судимість; зараження двох або більше потерпілих та зараження венеричною хворобою неповнолітнього.

Для кваліфікації дій за ознакою зараження венеричною хворобою неповнолітнього (ч. 2 ст. 133 КК) необхідно встановити, що винна особа знала або допускала, що потерпілим є неповнолітній, а так само, що вона повинна була і могла це передбачити.

За ч. 3 ст. 133 КК кваліфікуються дії винних, якщо вони спричинили тяжкі наслідки, під якими слід розуміти спричинення в результаті захворювання потерпілого венеричною хворобою тривалого розладу його здоров'я, середньої тяжкості або тяжких тілесних ушкоджень, а також смерті.

При цьому вказані наслідки – результат послідовно розвинутого хворобливого процесу, який безпосередньо пов'язаний із зараженням венеричною хворобою.

Якщо зараження венеричною хворобою сталося внаслідок вчинення якогось іншого кр. пр., наприклад при зґвалтуванні (ст. 152, 133 КК) або при сексуальному насильстві (ст. 153, 133 КК), то все вчинене утворює сукупність кр. пр.

10. Незаконне проведення абортів або стерилізації (ст. 134 КК України)

1. Проведення абортів особою, яка не має спеціальної медичної освіти, - карається штрафом від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до двох років.

2. Примушування до абортів без добровільної згоди потерпілої особи - карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

3. Незаконне проведення абортів, що спричинило тривалий розлад здоров'я, безплідність або смерть потерпілої особи, - карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

4. Примушування до стерилізації без добровільної згоди потерпілої особи - карається обмеженням волі на строк до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

5. Дія, передбачена частиною четвертою цієї статті, якщо вона спричинила смерть потерпілої особи чи інші тяжкі наслідки, -

карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Об'єктом кр. пр. є встановлений порядок надання медичної допомоги.

Додатковим об'єктом виступає життя та здоров'я особи, честь, воля, гідність.

Операція штучного переривання вагітності (аборт) може бути проведена за бажанням жінки у акредитованих закладах охорони здоров'я при вагітності строком не більше 12 тижнів. Аборт при вагітності жінки від 12 до 22 тижнів за соціальними та медичними показаннями може бути зроблено в порядку, що встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Підстави і порядок проведення операцій штучного переривання вагітності строком регламентуються Порядком надання комплексної медичної допомоги вагітній жінці під час небажаної вагітності, форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення, затверджена Наказом МОЗ №423 від 24.05.2013.

Операція (процедура) штучного переривання небажаної вагітності здійснюється лікарями-акушерами-гінекологами акредитованих закладів охорони здоров'я II та III рівнів, які мають відповідні підготовку та досвід

Об'єктивна сторона кр. пр., передбаченого ч. 1 ст. 134 КК, - це активні дії особи, яка не має спеціальної медичної освіти, спрямовані на штучне переривання вагітності, що призвели до її переривання; примушування до аборту без добровільної згоди потерпілої особи (ч. 2 ст. 134); незаконне проведення аборту, що спричинило тривалий розлад здоров'я, безплідність або смерть потерпілої особи (ч.3 ст. 134), примушування до стерилізації без добровільної згоди потерпілої особи (ч.4 ст. 134).

Закінченим кр. пр. вважається з моменту:

- у ч. 1 з моменту переривання вагітності
- у ч. 2, 4 з моменту вчинення дій спрямованих на примушування *до аборту або стерилізації*
- у ч. 3, 5 з моменту настання відповідних наслідків.

Способи штучного переривання вагітності та стерилізації при цьому можуть бути різними.

Суб'єктивна сторона кр. пр. характеризується прямим умислом, щодо дій, необережність щодо наслідків.

Суб'єктом кр. пр. може бути особа, яка не має спеціальної медичної освіти, у тому числі що має іншу фахову медичну освіту, яка досягла 16 років (ч. 1 ст. 134), а також будь-яка особа, яка примушує до стерилізації чи аборту.

Ч. 3 ст. 134 КК передбачає відповідальність за незаконне проведення аборту, що спричинило тривалий розлад здоров'я, безплідність або смерть потерпілої.

Спричинення тривалого розладу здоров'я – це розлад здоров'я, пов'язаний з тривалим порушенням функцій яких-небудь органів потерпілої (слуху, зору, мови, кінцівок тощо), а так само втратою працездатності (тимчасової тривалості понад 21 день або постійної – від 10%). Безплідність розуміється як втрата жінкою репродуктивної здатності.

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони кваліфікованого виду цього кр. пр. є наявність причинного зв'язку між незаконним проведенням штучного переривання вагітності і наслідками у вигляді тривалого розладу здоров'я, безплідності або смерті потерпілої.

Суб'єктивна сторона кр. пр., передбаченого ч. 3 ст. 134 КК, характеризується прямим умислом стосовно проведення незаконного аборту.

Щодо настання смерті потерпілої або інших наслідків, передбачених ч. 3, 5 ст. 134 КК, вина може бути лише необережною.

11. Залишення в небезпеці (ст. 135 КК України)

1. Завідоме залишення без допомоги особи, яка перебуває в небезпечному для життя стані і позбавлена можливості вжити заходів до самозбереження через малолітство, старість, хворобу або внаслідок іншого безпорадного стану, якщо той, хто залишив без допомоги, зобов'язаний був піклуватися про цю особу і мав змогу надати їй допомогу, а також у разі, коли він сам поставив потерпілого в небезпечний для життя стан, —

карається обмеженням волі на строк до 2 років або позбавленням волі на той самий строк.

2. Ті самі дії, вчинені матір'ю стосовно новонародженої дитини, якщо матір не перебувала в обумовленому пологами стані, —

караються обмеженням волі на строк до 3 років або позбавленням волі на той самий строк.

3. Діяння, передбачені частинами 1 або 2 цієї статті, якщо вони спричинили смерть особи або інші тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від 3 до 8 років.

Безпосереднім об'єктом кр. пр. є життя та здоров'я людини. Моральним обов'язком кожної людини є надання допомоги особам, що перебувають у небезпечному для життя стані, а для деяких осіб – і правовий обов'язок, за невиконання якого передбачена відповідальність.

Об'єктивна сторона кр. пр. полягає в бездіяльності у вигляді неподання чи неналежного подання необхідної допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані і позбавлена можливості вжити заходів до самозбереження, за наявності можливості подання такої допомоги.

Небезпечне для життя становище – це стан, у якому опинилася особа, коли вона без сторонньої допомоги не має можливості до самозбереження внаслідок безпорадного стану. Причиною такого стану є хвороба, старість, малолітство або інший безпорадний стан (непритомність, наркотичне або алкогольне сп'яніння, травма, нещасний випадок або відсутність необхідних навичок під час знаходження у екстремальній ситуації, наприклад невміння плавати тощо).

Такий стан може бути також обумовлений діями або поведінкою винного.

Кр. пр. вважається закінченим з моменту залишення потерпілого, який перебуває у безпорадному стані, без допомоги. При цьому не суттєво, відвернула б чи ні надана допомога з боку винного можливу смерть або інші наслідки для особи, яка перебуває у небезпечному для життя становищі.

Для відповідальності за цією статтею обов'язковою ознакою є наявність можливості з боку винного подати допомогу особі, яка перебуває в небезпечному для життя становищі. Відповідальність з боку такої особи виключається у разі відсутності такої можливості.

Якщо надання допомоги пов'язане із ризиком для життя, то питання про відповідальність повинне вирішуватися за правилами про крайню необхідність.

При цьому треба враховувати, що для певної категорії громадян така допомога є правовим обов'язком, зумовленим їх професійним чи службовим становищем (рятувальники, пожежники, працівники Національної поліції тощо).

Суб'єктивна сторона залишення потерпілого в небезпеці (ч.1 ст.135 КК) характеризується умисною виною: винна особа усвідомлює небезпечність для життя і здоров'я потерпілого його стану і байдуже ставиться до настання смерті потерпілого чи тяжких наслідків для його здоров'я.

Мотиви залишення у небезпеці при цьому мають значення лише для індивідуалізації відповідальності і покарання, а на кваліфікацію дій винного не впливають.

Залишення матір'ю без допомоги своєї новонародженої дитини, якщо матір не перебувала в обумовленому пологами стані (ч. 2 ст. 135 КК), визнається кваліфікованим видом кр. пр.

Ч. 3 цієї статті передбачає відповідальність у разі настання смерті потерпілого або інших тяжких наслідків – заподіяння тяжких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень.

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони кр. пр. є причинний зв'язок між залишенням у небезпеці та вказаними наслідками.

Суб'єктом кр. пр., передбаченого ст. 135 КК, є осудна особа, яка досягла 16 років.

Диспозиція статті передбачає три категорії осіб, які можуть бути притягнені до відповідальності за залишення в небезпеці: які зобов'язані були піклуватися про осіб, що перебувають в небезпечному для життя становищі; які самі поставили потерпілого в небезпечний для життя стан; матері новонародженої дитини.

12. Ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані (ст. 136 КК України)

1. Ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, при можливості надати таку допомогу або повідомлення про такий стан особи належним установам чи особам, якщо це спричинило тяжкі тілесні ушкодження, —

караються штрафом від 200 до 500 НМДГ або арештом на строк до 6 місяців.

2. Ненадання допомоги малолітньому, який завідомо перебуває в небезпечному для життя стані, при можливості надати таку допомогу або повідомлення про такий стан дитини належним установам чи особам —

караються штрафом від 500 до 1000 НМДГ або арештом на строк до 6 місяців, або обмеженням волі на строк до 3 років.

3. Діяння, передбачені частинами 1 або 2 цієї статті, якщо вони спричинили смерть потерпілого, —

караються обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

Об'єкт – життя та здоров'я.

Кр. пр., передбачений ст. 136 КК, встановлює загальний юридичний обов'язок подати допомогу кожному, хто такої допомоги потребує, оскільки перебуває в небезпечному для життя становищі.

Об'єктивна сторона кр. пр. передбачає бездіяльність у вигляді:

- ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, при можливості надати таку допомогу;

- повідомлення про такий стан належним установам чи особам.

Відповідальність за ч. 1 ст. 136 КК настає, якщо у разі цієї бездіяльності потерпілому спричинені тяжкі тілесні ушкодження і між бездіяльністю винного та суспільне небезпечними наслідками є причинний зв'язок.

Обов'язковою умовою відповідальності за це кр. пр. є наявність у винного можливості надати допомогу потерпілому (відвезти, наприклад, до медичної установи; надати притулок, їжу тощо), а при відсутності такої можливості – повідомити про стан потерпілої особи належним установам (тобто тим, до функцій яких входить надання необхідної допомоги – медичним закладам, рятувальним та аварійним службам тощо, або тим, що можуть у даних умовах надати таку допомогу чи вжити заходів для її надання (наприклад, органам місцевої влади) чи належним особам (службовим особам та особам, до професійних обов'язків яких входить надання необхідної допомоги, а також громадянам, які у конкретних умовах можуть надати таку допомогу).

Суб'єктивна сторона кр. пр. характеризується виною у формі умислу (стосовно бездіяльності) та необережності (щодо наслідків).

Ненадання допомоги малолітньому, який завідомо перебуває в небезпечному для життя стані, при можливості надати таку допомогу або неповідомлення про це належним установам чи особам (без наслідків, передбачених ч. 1 цієї статті) визнаються кваліфікованим видом кр. пр. за (ч. 2 ст. 136 КК).

Ч. 3 ст. 136 КК передбачає відповідальність у разі настання смерті потерпілого. Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони цього кр. пр. є причинний зв'язок між залишенням у небезпеці та вказаними наслідками.

Суб'єктом кр. пр. є осудна особа, яка досягла 16 років, не була зобов'язана піклуватися про потерпілого і сама не поставила його в небезпечне для життя становище.

13. Порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини (ст. 143 КК України)

1. Умисне порушення встановленого законом порядку застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини, що спричинило істотну шкоду здоров'ю потерпілого, -

карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

2. Вилучення у людини шляхом примушування або обману її анатомічних матеріалів з метою їх трансплантації -

карається позбавленням волі на строк до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

3. Дії, передбачені частиною другою цієї статті, вчинені щодо особи, яка перебувала в безпорадному стані або в матеріальній чи іншій залежності від винного, -

караються позбавленням волі на строк від п'яти до семи років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

4. Незаконна торгівля анатомічними матеріалами людини -

карається позбавленням волі на строк до п'яти років.

5. Дії, передбачені частинами другою, третьою чи четвертою цієї статті, вчинені за попередньою змовою групою осіб, або участь у транснаціональних організаціях, які займаються такою діяльністю, -

караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

{Стаття 143 в редакції Закону № 2427-VIII від 17.05.2018; із змінами, внесеними згідно із Законами № 2617-VIII від 22.11.2018, № 418-IX від 20.12.2019, № 3233-IX від 13.07.2023}

Безпосереднім об'єктом кр. пр. є встановлені відносини щодо порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини. Додатковим об'єктом виступає здоров'я та життя потерпілого.

З об'єктивної сторони порушення встановленого законом порядку трансплантації органів є діями, що спрямовані на:

- 1) порушення встановленого законом порядку застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини;
- 2) вилучення у людини шляхом примушування або обману її анатомічних матеріалів з метою їх трансплантації;
- 3) незаконна торгівля анатомічними матеріалами людини.

У відповідності з ст. 1 Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини», від 17.05.2018 (введено в дію 01.01.2019) р. № 2427-VIII під трансплантацією слід розуміти спеціальний метод лікування, що полягає в пересадці

анатомічного матеріалу людини від донора реципієнту і спрямований на відновлення здоров'я людини.

Анатомічні матеріали людини - органи (їх частини), тканини, анатомічні утворення, клітини людини або тварини, фетальні матеріали людини.

Фетальні матеріали людини - анатомічні матеріали мертвого ембріона (плода) людини.

Під примушуванням- слід розуміти психічний примус.

Під вилученням у людини анатомічних матеріалів слід розуміти хірургічне втручання з метою видалення здорового органу для його пересадки реципієнту.

Кваліфікуючі ознаки діяння, що передбачено ч. 2 ст. 143 КК, вказані у ч. 3 ст. 143 КК: *безпорадний стан*, тобто ситуація, при якій потерпілий не міг в силу свого фізичного або психічного стану в повному обсязі розуміти характер вчинюваних над ним дій (неповноліття потерпілого, хворобливий або несвідомий стан) і не міг протидіяти винній особі, хоча остання і усвідомлювала стан, в якому перебував потерпілий; *матеріальна та інша залежність* (ч. 3 ст. 143 КК).

Діяння передбачені у ч. 2-5, що призвели до тяжких наслідків, слід кваліфікувати за відповідною частиною ст. 143 КК та відповідною статтею чинного КК, яка передбачає завдання тілесних ушкоджень різного ступеня (ст. 121 та 122 КК). Якщо порушення правил проведення трансплантації призвело до смерті реципієнта або донора, то дії винних слід кваліфікувати за відповідними частинами ст. 143 і 119 КК.

Діяння, передбачені ч. 1-5 ст. 143 КК, можуть бути вчинені лише з умислом, ставлення до наслідків у ч.1 - необережність.

Ч. 4 ст. 143 КК передбачає кримінальну відповідальність за незаконну торгівлю анатомічними матеріалами людини.

Під торгівлею слід розуміти будь-який товарно-груповий обмін у формі купівлі-продажу: за гроші, за майно, за інші цінності.

Ч. 5 ст. 143 КК передбачає кваліфікуючі ознаки для діянь, передбачені ч. 2-4 даної статті: за попередньою змовою групою осіб або участь у транснаціональних організаціях.

Транснаціональна організація – це об'єднання групи людей, спільна кримінально протиправна діяльність яких здійснюється на території двох або більше держав.

Об'єднання може бути як легальним, що займається законною діяльністю в сфері трансплантації, а також здійснює її частину нелегально, так і нелегальною.

Відповідальність за вчинення даного кр. пр. несуть як спеціальні суб'єкти (ч. 1, 2), так і загальні (ч. 4). Крім того, відповідальність за вчинення кр. пр., передбаченого ч. 1 і 2 ст. 143 КК можуть нести і загальні суб'єкти кр. пр., які виступають як співучасники (підбурювачі, організатори, пособники).

Відповідальність настає з досягненням фізичною дієздатною особою 16 років.

14. Насильницьке донорство (ст. 144 КК України)

1. Насильницьке або шляхом обману вилучення крові у людини з метою використання її як донора

карається позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років або виправними роботами на строк до 2 років, або обмеженням волі на строк до 2 років, з штрафом до 50 НМДГ чи без такого.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені щодо неповнолітнього або особи, яка перебувала в безпорадному стані чи в матеріальній залежності від винного, —

караються обмеженням волі на строк до 5 років або позбавленням волі на строк до 3 років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років або без такого.

3. Дії, передбачені частинами першою і другою цієї статті, вчинені за попередньою змовою групою осіб або з метою продажу, —

караються позбавленням волі на строк до 5 років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років.

Безпосереднім об'єктом кр. пр. виступає порядок надання донором крові та її компонентів, **додатковим об'єктом** виступає життя та здоров'я донора.

З об'єктивної сторони насильницьке донорство характеризується як дією, так і бездіяльністю.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про донорство крові та її компонентів» від 23.06.1995 р. №239/95-ВР під донорством слід розуміти добровільний акт волевиявлення людини, що полягає у даванні крові або її компонентів для подальшого безпосереднього використання їх для лікування, виготовлення відповідних лікарських препаратів або використання у наукових дослідженнях.

Взяття крові та (або) її компонентів дозволяється тільки за умови, що здоров'ю донора не буде заподіяно шкоди. Давання крові може бути як сплатним, так і безоплатним — за бажанням донора. У відповідності з ст. 8 Закону України «Про донорство крові та її компонентів» гарантом захисту прав донора виступає держава.

Донорство — це добровільний акт, заснований на розумінні особою важливості виконуваної ним функції. Лише за умови добровільної, свідомої і інформованої згоди донорство може вважатися таким, що не порушує відповідних правил, встановлених чинним законодавством. Добровільний донор повинен бути проінформований про можливі наслідки виконання ним донорських функцій.

Під насильницьким донорством слід розуміти застосування примусу або обману для вилучення крові у людини з метою використання її як донора.

Непоінформованість донора про можливі негативні наслідки для його здоров'я та життя в результаті виконання ним донорських функцій в правовому трактуванні виступає як вилучення крові шляхом обману.

Суб'єктом кр. пр. виступає фізична осудна особа з 16 років.

Суб'єктивна сторона кр. пр. характеризується прямим умислом, оскільки особа усвідомлювала, що її діяння є протиправним і суспільне небезпечним. Обов'язковою ознакою даного кр. пр. є наявність **мети** — використання потерпілого як донора.

Кваліфікуючі ознаки, передбачені ч. 2 і 3 ст. 144 КК: потерпілим є неповнолітній; потерпілим є особа, яка перебувала в матеріальній або іншій залежності від винного; потерпілий перебував в безпорадному стані; кр. пр. вчинено за попередньою змовою групою осіб; кр. пр. вчинено з корисливою метою (продаж крові або її компонентів).

Якщо насильницьке донорство через необережність призвело до тілесних ушкоджень різного ступеню тяжкості, то діяння слід кваліфікувати як за відповідною частиною ст. 144 КК, так і за ст. 121 або 122 КК. Якщо те ж діяння призвело до смерті потерпілого, то дії винного слід кваліфікувати за ст. 144 і за ст. 119 КК (вбивство через необережність).